

מה־נתן שלטון־המועצות ליהודים?

מאת

ל. וית (פאריס)

על שאלה זו נוטים לא רק הרבה נוצרים, שבשבילם השאלה היהודית אינה אלא ענין טפל, ממדרגה שלישית, אלא גם יהודים, שאינם מכירים את המציאות הסובייטית, לתת תשובה נוחה מאד בשביל הדיקטטורה של המפלגה הקומוניסטית בארץ־המועצות. שלטון־המועצות נתן ליהודים הרוסיים את כל מה שנשלל מהם בימי הצאריסמוס: את חירות־התנועה, שיווי־הזכויות, זכות־הגדרה תרבותית עצמית. בשביל אנשי־הדוגמה של הסוציאליסמוס האינטגרלי אינו קיים לא ה־לני ולא יהודי — כולם שוים בפני מלכות־החירות, שעתידה לבוא — ושכבר באה. אם לפי חוקת־המדינה של ס. ס. ר נהנה גם ה־עמ־ל־בן־חוץ־לארץ מכל הזכויות המדיניות והאזרחיות. על אחת כמה וכמה שאינה קיימת בעיה של שיווי־זכויות בשביל היהודים. תושביה של רוסיה הקודמת מאז ומתמיד. ולא רק הבעיה של שיווי־זכויות: אם נשמע בקול שליטיה הקודמים של ארץ־רוסיה, שנעלבו על־ידי שלטון־המועצות, הרי היהודים ירשו ברוסיה הסובייטית את מקומם. על־ידי מה שתפסו את השלטון על האוכלוסים הרוסיים בני־160 המיליונים ועברו באופן כזה ממחנה־המדוכאים למחנה של מדכאי־העם. מי באמת, אם לא אלו הטרוצקים־הברונשטיינים, הקאמ־נבים־הרוזנפלדים, הסט־קלובים־הנחמקיסים, הזינובייבים־האפלבוים, היארוסלאבסקים־הקוגלמאנים, הליטבינובים־הוואלכים, הסוקולניקובים־הבריליאנטים, הכהנוביצים, — מי אם לא "יהודונים אלה מושלים ברוסיה", תפסו את השלטון ואת הממשלה, מפקדים במפלגה, מכוונים את פעולותיו של הקומאיני־טרן, גלחמים בחזית־הכפירה, מחריבים את הכנסיות האורתודוכסיות. מתעללים באבר הרוסי, הופכים את הפועלים הרוסיים לעבדים. משמידים את האינטליגנציה הרוסית. וכלום אפשר, לאחר כל זה, להטיל ספק בהנהגה, ששלטון־המועצות חרת על דגליו את שחרורה של היהדות ברוסיה. שאם מי שהוא "חי חיים נוחים ועליזים ברוסיה", הרי אלה הם, קודם כל, היהודים?

איני מעמיד לפני במאמר זה את הבעיה לתת סקירה ממצה על מצבם של היהודים ברוסיה הסובייטית. לשם כך חסרים, קודם כל, נתונים ראויים לאמון באיו מדה שהיא. שלטון-המועצות, שהוא בזבזני כל-כך בעריכת חשבונות סטאטיסטיים, חישובי-האחוזים של ההשגים שלו, דיאגראמות וקארטוגרמות לשם ההשוואה של אבדן העולם הבורגני ושגשוגה של ארץ-הסוציאליסמוס, — שלטון זה הוא קמצני מאד במה שנוגע לחומר. שעל-פיו אפשר היה לדון על מצבם הסוציאלי והכלכלי של אוכלוסי-רוסיה בכללותם ושל עמיה הבודדים בפרט. ואם אפשר להתקל לפעמים בדיעות מקוטעות על ה"הקומה" לחיים חדשים של עמי-הנכר הפעוטים, שהיו "מדוכאים" מקודם, של אילו צ'ובאשים, מורדבה, יאקוטים, או אפילו תתרים, — הרי ביהם ליהודים הם בוחרים לשתוק בשתיקת-מות. מקרה זה הופכת את חקירת-מצבם של היהודים ברוסיה הסובייטית, אפילו מתוך שאיפה יחסית לשלמות ולרבצדדיות, לדבר שהוא מן הנמנע. ובאותו זמן עצמו הרי השתיקה על "כבושי-המהפכה" בשביל היהודים הרוסיים כשלעצמה היא סימן מובהק למדי, שכבושים אלו הם מפוקפקים מאד. לאמתו של דבר, הרי המאזן הסובייטי בסעיף: "יהודים" מראה סכום פאסיבי גדול, שמשאיר מאחוריו אפילו את פשיטת-הרגל הזידונית של הצאריסמוס.

את האמת נוח להכיר ביותר מתוך השוואה. השוואת-מצבם של היהודים ברוסיה הסובייטית כיום אל מצבם, העגום בלא כל ספק, בימי המשטר הישן, היא נחוצה ביותר, משום שבני-אדם הרבה כבר הספיקו לשכוח גם את המשטר ההוא. גם את מדיניותו היהודית, והדור, שגדל לאחר המהפכה, מכיר אותו רק על-פי השמועה בלבד.

היהודים ברוסיה הצאריסטית היו אזרחים ממדרגה שניה בכל שטחי-החיים המדיניים והמשפטיים, בלא יוצא מן הכלל. "תחום-המושב" המפורסם, שהיה השריד היחיד של הגטו במאה העשרים, בתוך קנה-המידה הענקי של ששית-כדור-הארץ, העמיד את היהודים לא רק במצב של השפלה, אלא גם הכניס באופן מלאכותי את ההוי החברותי-הכלכלי שלהם לתוך מטת-סדום. נזכיר, שמכל שטחה של רוסיה כיום, כלומר — מחוץ ל"מלכות-פולניה" לשעבר, עם עשרת פלכיה, נמסרו לישיבתם של היהודים בסך הכל 12 פלכים מבין למעלה מ-70. נזכיר הלאה, שהם נהנו, לאמתו של דבר, בתוך תחום זה מזכות-ישיבה וזכות תנועה-חפשית מוחלטת רק בשטח של הישובים העירוניים, כלומר ברצועת-קרקע פעוטה, שלתוכה נדחקו כאסירים לתוך בית-הכלא. כמו כן נציין כאן, שמתוך צמצום זה בזכות-הבחירה של מקום-הישיבה נבע צמצום זכויות כלכלי והברותי בעל ערך כביר: גטילת-האפשרות-והזכות — להתעסק בחקלאות — המושבות

היהודיות בדרום, שהיו פעוטות לפי שטחן וכח־קליטתן, אינן באות בחשבון בתשואה להמוני-התושבים היהודיים.

ברוסיה הסובייטית אין תחום-מושב מיוחד ליהודים. ביטולו אינו בשום אופן זכותו של הבולשביסמוס, שהרי כל הגבלות-זכויותיהם של היהודים, ותחום-המושב בכלל, נתבטלו מיד לאחר מהפכת-פברואר, על-ידי הממשלה הזמנית. "זכותה" של הממשלה הסובייטית כלולה במה שחזרה וחידשה, לאמתו של דבר, את המושג של צמצום-זכות-הישיבה-והתנועה, מתוך מה שהשוותה בנידון זה את היהודים עם שאר העמים היושבים ברוסיה, אבל ביחד עם זה, מחמת סגולותיה הסוציאליות-הכלכליות המיוחדות של היהדות הרוסית, גרמה לכך, שהגבלות אלו פוגעות ביהודים ביחוד. אין לי צורך להרחיב את הדבור מעל דפיה של הוצאה עברית על העובדה הידועה לכל, שרוב־בנינה ורוב־מנינה של היהדות הרוסית היא הבורגנות הבינונית והזעירה: סוחרים, תגרנים זעירים, בעלי-מלאכה, אנשים בעלי אומנויות הפשיות או חפשיות-למחצה. תהיינה הסבות של מצב זה מה שתהיינה – הרי כזה היה המבנה הסוציאלי התורשתי של היהדות, והנה עליה נתקף אחת מן המכות הקשות ביותר מצד הדיקטטורה של הבולשביסמוס.

נתעכב מקודם על השפעתה החזרת של מכה זו בשאלת "תחום-המושב" החדש. מבחינה סורמאלית הרי כל תושביה של רוסיה הסובייטית, והיהודים בכלל, בני-חורים הם בבחירתו של מקום-מגוריהם. בשנים הראשונות לאחר מהפכת-אוקטובר קיימת היתה חרות זו גם למעשה. אמנם, כל זמן שנמשך הקומוניסמוס הצבאי, כלומר – עד סוף שנת 1921, לא יכלו היהודים להפיק לעצמם שום תועלת מן הזכות, שניתגה להם להתישב בכל מקום שהם רוצים: למות ברעב ולִיקָרָג ביריה בעוון "ספסרות וקונטרא-ריבולוציה" אפשר היה באותן השנים מתוך אותה "קורת-רוח" גם בהומל, גם במוסקבה. עם השתלטותה של "המדיניות הכלכלית החדשה", ה־נֶאֶפֶס, שקרע אשנב קטן בשביל המסחר הזעיר והמלאכה, נהרו הרבה יהודים מתחום-המושב הישן לערים "הרוסיות", שישבתן היתה אסורה מקודם, ומשום כך נמשכו ביותר, בעיקר – לפטרוגראד ולמוסקבה. דומה היה, שבנקודה זו מתגשם למעשה אחד מהשגיה של המהפכה בשביל היהודים, אבל השליה זו נמשכה זמן קצר. המדיניות של "הקו הכללי", כפי שקוראים לזה, מיסודו של סטאלין, שהיתה קשורה בתכנית-החומש, באינדוסטריאליזאציה וביטולו של ה־נֶאֶפֶס כמעט באופן רשמי, שמה לה קץ במהירות.

ברוסיה הסובייטית הופיע מעמד חדש של פֶּאָרְיָא ("טמאים"): ה־לִישְנָצִים (נטולי-המעמד). כ־לִישְנָצִים, כלומר, כבני-אדם, שהם משוללים גם זכויות משפטיות, ולמעשה גם כל הזכויות המדיניות ורוב הזכויות האזרחיות, נתגלו כל יוצאי-הבורגנות, לא רק הבורגנות הגדולה, אלא גם הזעירה ואפילו הזעזעורת. מהם

נשללה זכות-הבחירה, וממילא נטבע עליהם החותם של המגורים. ל"לישנצים" לא נתנו כרטיסי-מזון, לא קבלו אותם לא למשרות ולא לעבודה. היו משליכים אותם אל הרחוב. על-ידי כך נהפכה זכותם של ה"לישנצים" לבחור להם מקום-ישיבה – ללעג: חזרו ימי הקומוניסמוס הצבאי, כשהזכות למות ברעב במקום-הישיבה שנבחר באופן חפשי לא גרמה שום קורת-רוח מיוחדת.

סטאטיסטיקה של ה"לישנצים" אינה קיימת. אומדים אותם במיליונים, ומבין מיליונים אלו נפלו בתכרח כמה מאות אלפים בחלקה של היהדות. במשך זמן-מה סבל שלטון-המועצות את מציאותם של ה"לישנצים" בכרכים הגדולים. סוף-סוף היה שם יותר קל להשיג את האמצעים לחיי-רעב, אם גם באופן בלתי-חוקי-למחצה. בשנת 1932 התקינה הממשלה הסובייטית את שיטת-הפאספורטים. לא כאן המקום לנתח את הסבות, שהמריצו את הסובייטים להחיות מוסד הנהלתי זה, שנחשב לאחד מן השנואים ביותר אפילו במשטר הצאריסטי. שיטת-הפאספורטים הציבה לה למטרה באופן רשמי "לקרק" את ערי-הבירה ואת כרכי-התעשייה הגדולים פחות או יותר מן החוגים "המיותרים". לחוגים מיותרים נחשבים, קודם כל, ה"לישנצים", כלומר, אותם יוצאי הבורגנות הגדולה והזעירה, בעלי-המלאכה לשעבר, שלא הסתגלו לתפקידו של הפרולטריון התעשייתי, או שאינם מתקבלים לתוך מעמד חשוב זה מחמת מוצאם הזעיר-בורגני דוקא. יוצא לנו, שלתוך סוגם של אלו, ששיטת הפאספורטים חלה עליהם, או יותר נכון, שמונעים מהם את הפאספורטים, ועל-ידי כך גם את זכות-הישיבה בכמה וכמה ערים, נכנסים היהודים בהמוניהם הגדולים, שוב מאות-אלפי-יהודים, שבשעת "ההפסקה הטובה" של "הליבראליסמוס" הלגינאי גמלטו מתחום-המושב המחניק, הוכנסו לתוכו שוב, והפעם – לא רק בלא זכות לצאת משם, אלא גם בלא שום אפשרות למצוא שם אילו אמצעי-קיום שהם, שהרי חותם-קין של ה"לישנצים" טבוע עליהם.

הירושה השניה של חוסר-הזכויות היהודי היא – העדר-החירות בבחירת-המקצוע. כאן נמצא ברוסיה הישנה הסבך הכלכלי של הבעיה היהודית. היהודים, שנצטופפו במספר קטן של ערים ממדרגה שניה ועירות, היו צריכים משום כך "למלא את הבור מחוליתו". "תחום-המושב" בחלקו המכריע רחוק היה ממרכזיה של התעשייה הגדולה. הדבר גרם לידי כך, שהיהודים השתתפו במדה זעומה מאד בחייה התעשייתיים של הארץ. כל מרצם נתרכז במסחר ובאומנויות. בתחום-המושב נוצרה מעין אבטאריקה (הספקה עצמית) מלאכותית יהודית. בעל-המלאכה היהודי עבד בשביל הסוחר היהודי, והלה נתפרנס על חשבוננו של אחיו, בעל-המלאכה. "אבטאריקה" מיוחדת-במינה זו, כמו כל אבטאריקה – היו בה פרצות אחדות; כשם שאין בנמצא שום משק אבטאריקי שלא ינהל באיזה הקף שהוא מסחר עם חוץ-לארץ, כך ניהלו גם היהודים "מסחר-חוץ" עם הגויים, שהספיקו להם, קודם כל,

את המזונות. אבל היהודים נדחקו באופן מלאכותי לתחום-פעולה מוגבל, שהיה מוגבל גם לפי סוג-הפעולה, וגם לפי החוג של בני-האדם, שביניהם היתה מתנהלת. כך נוצרו "אנשי-האוויר" המדוכאים, האביונים, התלושים מן הקרקע, – אותם מיליוני המעונים של חוסר-הזכויות, שטפוסים בולטים מהם נתנו לנו אמני-המלה שלנו.

לא שלטון-המועצות, אלא המשטר הדימוקראטי, שבא למשך זמן קצר במקומה של האבטוקראטיה, הוא שהשווה את היהודים בזכויותיהם אל האוכלוסים הרוסיים, על-ידי מה שנתן להם חירות גמורה בביחירת-המקצוע. הדיקטטורה של הקומוניסמוס, שאישרה חירות זו בידה האחת, עשתה אותה לאל בידה השניה, וביד החזקה. יותר דוקה, הלאמת-התעשייה והמסחר במשטרו של סטאלין שללה מן היהודים אותם הסוגים של משלוח-היד, שהורשו להם בימי-הצאריסמוס. הקומוניסמוס הכריז מלחמה אפילו על איש-החרושת-הביתית ועל בעל-המלאכה. הראשון ניתן תחת-פיקוחן המלא של המדינה ושל המפלגה הקומוניסטית ונהפך מאונס לחבר של ה"קבוצה" (артель) הממלכתית. בעלי-המלאכה הם "חפשים", אבל זהו אותו החופש, שעוד מאר קס קרא לו במונח הגרמני המוצלח "Vogelfrei" (הפקר): הם הופקרו לשרירות-הלב האדמיניסטרטיבית. בעל-המלאכה גחשב, כפי שנחשבו קודם-לכן כל היהודים, לאורה ממדרגה שניה. המדינה לא רק שאינה דואגת לו, להספקה של צרכי-מזון, דירה וכו' בשבילו, אלא אף עורכת עליו מלחמה.

מכיון שכל המשק ומנגנון-החלוקה עבר לרשותה של המדינה, הרי אין לו, לבעל-המלאכה, לא מקורות של גלם, ולא אפשרות לשיווק-תוצרתו. וגם מצבה הכלכלי הכללי של הארץ הוא כזה, שאין לו בשביל מי לעבוד. אם נוסף לכך את מכבש-המסים הכבד מאד-מאד, שהוא בנוי על העיקרון של לחץ פרוגרסיבי בלתי-צודק, לא לפי העיקרון של הרכוש, – הקומוניסטים, למשל, כמעט משוחררים הם לגמרם ממסים, בלא שייכות לגודל-המשכורת, – אלא לפי הסימן "המעמדי", הרי מתברר חוסר-המוצא שבמצבו של בעל-המלאכה, איש-החרושת-הביתית או הסוחר הזעיר היהודי, שעדיין לא נחנק לגמרו...

אבל על היהודים ברוסיה הסובייטית העיק במשך זמן רב ומעיק גם עכשיו "החטא הקדמוני" שלהם בפני תורת-הקומוניסמוס – "המוצא הבורגני" שלהם. בקשר עם העובדה, שהאלמנט המסחרי היה רוב מנינם של היהודים, הוכרחו ליהפך לאובייקט למלחמתו הדימאגוגית-למחצה של שלטון-המועצות בספרות. בשנות הקומוניסמוס הצבאי היתה הצ"קה מתנקמת ב"ספרים" מתוך אכזריות מיוחדת. ההריגות-ביריה נעשו בסיטונות. אפילו בתקופת-ה"נאפ" הרי הצ"קה, ששמה נשתנה ל-ג. פ. או", לאחר שנתנה לסוגי-סוחרים אחדים "להעלות שומן", בכלל

זה – גם ליהודים במספר לא קטן. היתה לעתים קרובות מסיחה אותם ממש לפעולות בלתי-חוקיות, ביחוד – בשטח-הוואלוטה, ולא החמיצה שום הזדמנות לפשוט מהם "שומן" זה ביחד עם הבר. החרמתם של הסכומים העלויים. שנצטברו מן המסחר ההגרני-למחצה, היתה מעשים בכל-יום. בדרך-כלל היתה מתלנה על-ידי גירוש אדמיניסטרטיבי לזמנים ארוכים ועל-ידי מעבר הכרחי לסוג ה"לישנצים" למשך כל החיים. בשנים האחרונות נתרופפה רדיפת-הסוחרים, משום שגם שרידי-המסחר נעלמו. לעומת זה צריכים היהודים עכשיו לשאת את ענשם בעד מה שיש להם לפעמים קרובים בחוץ-לארץ, שלא הגיעו לפרוליטאריזאציה. ספורי-האימים של עדי-הראיה – למשל, הדין-והחשבון של סופר-ה"פורוורטס" האמריקני, מר לאנג – על העינויים בנוסח ימי-הבינים, שבהם נתנסים בעיקר היהודים המסרבים למסור את הוואלוטה, שנמצאת, כביכול, בידיהם ושנתקבלה מקרוביהם בחוץ-לארץ, או בתור אמצעי להמריץ אותם לבקש וואלוטה מקרוביהם – ספורים אלה זועקים, באמת, לשמים...

נחזור אל "חירות-הבחירה של המקצוע". ברוסיה הצאריסטית היו היהודים מוגבלים במדה מרובה בשטח של המקצועות "החפשיים". הדבר היה קשור בחלקו – בהגבלות ישרות בשביל מקצועות אחדים, למשל, של עורכי-הדין, בחלקו – בצמצום-הזכות לרכישת-השכלה, ובחלקו – בקיומו של תחום-המושב, שצמצם את שטח-הפעולה בשביל היהודים. במשטר הסובייטי הושוו היהודים בזכות להתעסק במקצועות החפשיים. אבל לעומת זה נתבטלו המקצועות החפשיים עצמם לגמרי. ברוסיה הסובייטית אינו קיים מקצוע כהעיתונאות. לכתוב בעתונים יכולים רק קומוניסטים. הוצאת-הספרים נמצאת במונופולין אצל הממשלה, וה"גוסאיזדט" (הוצאת-הספרים הממלכתית) מוציא לאור רק אותם ספרים, שנתאשרו ע"י הצנזורה המפלגתית. היהודים לקחו מקודם חלק גדול בעתונות התקופית הרוסית. עכשיו נשלל מהם "מקצוע חפשי" זה. מצב כזה שולט במקצוע של עורכי-הדין. למרות מה שהכניסה למקצוע של עורכי-הדין בשביל היהודים היתה קשורה בקשיים מרובים מאד, ובשנים האחרונות, בימי מיניסטר-המשפטים שצ'גלוביטוב, כמעט שהיתה סגורה לגמרה, הרי עמדו היהודים בעמדות הקדומות של צבור-עורכי-הדין הרוסיים, ושמותיהם הזהירו שם בשורות הראשונות. ביחד עם התקנתו של משפט מעמדי גלוי, הכריז הבולשביסמוס גם על קיומו של צבור-עורכי-דין חפשי כעל משפט-קדום בורגני. "הקולגיות" של הסניגורים, כפי שקוראים להן, אינן אלא קבוצות של פקידים סובייטיים, שהועמדו תחת השגחתה המיוחדת של ג. פ. או. "סניגורים" אלו משוללים זכות לקבל שכר, אלא שהם מקבלים את משכורת-הרעבון הרגילה של פקיד סובייטי בינוני. מתן-הרשיון בשבילם להופיע

בכל מקרה בודד במשפט בתור באי-כחם של הצדדים תלוי בשרירות-לכם של נשיאי-בתי-הדין, שלעתים קרובות הם מרשים להם להופיע אך ורק בכדי להתעלל בהם מתוך מה שהם מזהים אותם עם הנאשמים. מה שנוגע למשפטים האזרחיים, שהם מקור-הקיום העיקרי של עורכי-הדין בתנאים הנורמאליים. הרי הם כמעט שנעלמו לגמרי במשטר של עכשיו, שביטל את מחזור-ההון הפרטי. כמו-כן נתבטלו גם שאר המקצועות החפשיים, שמקודם בקשו להם היהודים מקלט בהם. כמעט שנעלמו הרופאים ורופאי-השיניים החפשיים: כולם נהפכו לפקידים בעלי-משכורת עלובה, שעובדים תחת השגחתן של אלפי-עינים. עיני הקומוניסטים ופקידי-הצ'יקא. התיאטרונים עברו לרשותה של המדינה. אין בתי-מרקחת חפשיים. ממקצועות חפשיים נהתכו כל מקצועות אלה. שפרנסו לפנים רבבות, אם לא מאות אלפי-יהודים—למשרות.

אבל — הרי במשטר הסובייטי מרשים ליהודים לקבל משרות ממשלתיות וכל משרות אחרות, בה בשעה ששטח זה היה סגור בפניהם לגמרי בימי הצאריסמוס? — כן, מרשים. להלכה מרשים לכל היהודים להתקבל. לאמתו של דבר, הרי אף כאן מעמיד אות-הקין של המוצא הבורגני את היהודים במצב של חוסר-זכויות מיוחד, אם גם אלה האוהבים לשיר פזמונים של אנטישמיות בדבר "יהודי" של המנגנון הממשלתי ברוסיה הסובייטית מתארים את מצבם של היהודים במנגנון זה כמצב מרובה-זכויות ביותר. על זה כדאי להתעכב קצת. אם במשך זמן ידוע, קצר בערך, בשנות 1922-1924, היו החברים בעלי-ההשפעה ביותר ב"פוליטבירו" (הלשכה המדינית) של הועד המרכזי במפלגה הקומוניסטית, שהוא הוא הממשלה היחידה, הכל-יכולה של ס.ס.ס.ר, שלשה יהודים — טרוצקי, קאמניב וזינוביב, הרי מתחילה. עוד בימי לנין, ועכשיו, כבר במשך הרבה שנים, בימי-סטאלין, כמעט שהורחק האלמנט היהודי — במקצת, בכוונה תחלה — מן ההנהלה המרכזית של הארץ. במועצת הקומיסרים העממיים זו, ה"מראָה העקומה" של קבינט-המיניסטרים, יושבים כיום שלשה יהודים: ליטבינוב, הקומיסר לעניני-חוץ, יעקובלב, הקומיסר לחקלאות, ורוזנבולץ, הקומיסר לסחר-חוץ. אף אחד מהם אינו חבר לא רק ב"פוליטבירו" של הועד המרכזי במפלגה הקומוניסטית, אלא גם של הועד המרכזי עצמו. והרי, כפי שאמרתי, כל השלטון מתרכז לא במועצת הקומיסרים העממיים, אלא בפוליטבירו, שבו, בין 11 חברים, נמצא יהודי אחד, כהנוביץ. וכך משוללת כל יסוד היא הדעה, כאילו במשטר הסובייטי יש ליהודים השפעה מרובה, או אפילו השפעה שאינה מתאמת למספרם, על הנהלת-המדינה. אפילו משרות, שהן פחות או יותר ממדרגה שניה, במשק, בצבא, באדמיניסטרציה, אינן תפוסות כלל וכלל על-ידי יהודים ביחס מספרי זה, כפי שרגילים לחשוב, וכפי שעוד יותר רגילים לטעון בחוגים אנטי-יהודיים

מסוימים. בשנים האחרונות יצר המוסד של ה"ווידוויץ' נצים", כלומר של העלאה לעבודה אחראית של אנשי-מפלגה בלבד, ובעיקר – מבין פועלים לשעבר – ברירה מיוחדת של פקידים תשובים. ומכיון שבין היהודים אין מספרם של ה"וויד-וויו'נצים" מרובה ביותר, ואפשר, אפילו מועט מאד, הרי אין הם תופסים משרות של ראשים לא בהנהלה ולא במשק. נכון במקצת, שמספרם של הקומוניסטים היהודיים אינו מתאים – כלומר, הוא גדול יותר מדאי – לעומת יחס-האחוזים של היהודים לשאר-התושבים: כאן עדיין לא הגיע הבולשביסמוס ל"מכסת-אחוזים". נכון כמו-כן, שקומוניסט יהודי מגשים את המדיניות האנטי-לאומית בשביל רוסיה באותה שקדנות, שמגשימים אותה חבריו הנוצרים. אבל ביחד עם זה – ודבר זה אפשר לחשוב לעובדה קבועה – מתנהגים הקומוניסטים היהודיים ביחס לאחיהם כמשומדים להכעיס ממש. דבר זה מתבאר, מצד-אחד, על-ידי הרצון להצטיין בפני הממונים על גבם במפלגה, מתוך מה שהם מראים להם, ש"משפטים קדומים לאומיים" אינם קיימים בשבילם, ומצד שני – על-ידי ריח-הלואי האנטישמי, שאמנם מתאמצים להסתיר אותו, אבל בו ספוג, בלא כל ספק, האולימפוס הבולשביסטי של עכשיו. סך-הכל הוא: היהדות בכללותה לא רק שאינה מרווחת כלום ממה שמספר קטן של יהודים כבש עמדות עליונות אחדות במשטר הסובייטי, שיש בהן משום משרות של ראשים למחצה, אלא שלצתים קרובות היא גם סובלת מזה, משום שמלחמתם של הקומוניסטים היהודיים בתרבות היהודית הלאומית מתנהלת בחריפות מרובה, על חשבון נטילתם של כמה מקצועות חפשיים מן היהודים, בתור "בורגנים" לשעבר ובתור אזרחיה של ארץ-המועצות, קבלו זכות-גישה למשרות הממשלתיות, שבדרגותיהן הנמוכות, בשביל אלה, שאינם חברים במפלגה הקומוניסטית, אין הן אלא סוג מעודן של עבדות, עם קיום מתוך רעב-למחצה, עם סכויים תכופים לעלילות-דם בנוסח של משפטי-"המזיקים". הרווח במובן המשפטי והכלכלי-החברותי הוא מפוקפק מאד.

נשאה עוד דרך, שנפתחה על-ידי המהפכה בשביל היהודים: מקצוע-החקלאות. כאן לא עברו הדברים בלא מנה הגונה של דימאוגיה קומוניסטית. שלטון-המועצות הקים הסתדרות מיוחדת לשם ישובם של היהודים על הקרקע. ה"אונז", שהוא ג'דוע היטב ברוסיה, כאן נתברר, קודם-כל, שמתוך שימוש הפקרי באוצר-הקרקעות של בעלי-האחוזות, שהולאם על-ידי שלטון-המועצות, לא היה מקום להכנסת-היהודים לתוך הכפר הרוסי. את הענין העמידו על יסודות של הגירה, ולשם כך בחרו ב"ירו-ביג'אן, בתור מרכז ראשי. ביחד עם זה ניסו להקצות בשביל היהודים מושבות בקרים, אי-שם באוקריינה ובגרוזיה. ב-13 בספטמבר, שנה זו, שמעה הנשיאות של הוועד-הפועל המרכזי של ס.ס.ס.ר, זה התחליף של הפארלמנט, את הדין-והחשבון של ה"קומזט"-הוועד לסידורם של

היהודים העמלים על הקרקע. אי-אפשר לתאר לנו דבר יותר עלוב לפי תוצאותיו מפעולתו של ה"קומזט". בכל בירו-ביג'אן נתישבו 7500 יהודים, לקריים, כפי שנאמר בדין-והחשבון, "נשתלחו" 11627 משפחות, מהן חלק "התגדף". וכך נשארו שם 25000 נפש. באוקריינה נסתדרו 6800 משפחות, בגרוזיה – 600 משפחות, מזה ישבו 1200 משפחות באונגקיסטן ו-200 בקוקז הצפונית. הדין-והחשבון מעריך את מספרם של כל היהודים, "שהוכנסו לתוך העבודה החקלאית", ל-200 אלף נפש. כיצד נצטרף מספר זה – על זה אין ידיעות מפורטות. ברור, שכאן נצטרפו לחשבון גם המתישבים היהודיים הקודמים בדרום-רוסיה ובקוקז. בסך-הכל, אם כן, ביחד עם החקלאים היהודיים מלפני המהפכה "נסתדרו" על הקרקע רק כ-6 אחוזים מכל היהודים הרוסיים. אחוז אפסי שכזה אינו יכול בשום אופן לסייע לפתרון-הבעיה של סידור-היהודים, שנדחו ממקצועותיהם הקודמים. אבל, אם אנו רוצים בהערכת ההשפעה הכלכלית האמתית של ה"חסד", שעשה שלטון-הסובייטים עם החקלאים היהודיים, אי-אפשר שלא לשים לב לכך, שפעולתו של ה"קומזט" הולכת אך ורק בקו של הפיכת המושבות היהודיות, לא רק החדשות, אלא גם הקיימות מכבר, למשקים קבוציים (קולקטיבים) ולקומונות. על השיטות של ה"קולקטיביזציה" (הפיכת המשקים הפרטיים למשקים קבוציים) של אוכלוסי-האכרים ב.ס.ס.ר. ועל תוצאותיהן הקשות של שיטות אלו, שנתבטאו ברעב השיטתי של האכרים, נכתב הרבה מאד, ולא כאן המקום להרחיב את הדבור על כך. המתישבים היהודיים הקודמים, שהקומוניסטים מקימי-הקבוצים (הקולקטיביזטורים) לא חסו עליהם, שילמו, בכל אופן, במחיר יקר בעד מה שעוד עשרות-אלפים אחדים של אחיהם לדם הוכנסו על-ידי שלטון-המועצות "לעבודה החקלאית" במחוזות-הספר הרחוקים, ונוסף לזה – על אותם היסודות של קומוניזציה-מאונס.

אנו נוגעים במצב ב"חזית התרבותית".

אף כאן ניהלה רוסיה האבטוקראטית מלחמה חריפה ביהדות. ואף כאן נתגלתה "האבטונומיה התרבותית הרחבה", "הסבלנות הגמורה כלפי חירות-המצפון" ושאר הסיסמאות הגבוהות של הקומוניסמוס, בה במדה שהדיקטאטורה הלכה ונתבצרה, כ"מתנות-דאנאים" קשות לכל-עמי הנכר בכלל, וליהודים בפרט. "מכסת-האחוזים" המפורסמת בשעת-כניסתם של הילדים היהודיים לבתי-הספר התיכונים והגבוהים שימשה אותו מנעול מלאכותי, שנתלה על שעריו של הגטו התרבותי, שהמשטר הצאריסטי הלך וחזק אותו יותר ויותר. שלטון-המועצות הכריז על כניסה חפשית לבתי-הספר לכל דורש, והוא מתכוון עכשיו אפילו להתקין לימוד של חובה. אבל במקום מכסת-האחוזים, שהיו מחשבים אותה לפי הסימן הגזעי, הופיעה מכסה לא-פחות חשובה, לפי הסימן של "המוצא הפרוליטרני". עוד

לפני ימים-מספר, במקרה של יובל-המאה לבית-הספר התכני המוסקבאי, הפגינה העתונות הסובייטית, מתוך יהירות דימאוגית, במספרים את השינוי, שחל בהרכבם הסוציאלי של המתלמדים בבית-ספר תכני גבוה זה. במקום ילדי-ה-סוחרים ושאר ה"בורגנות", שלמדו כאן קודם לכן, מופיעים עכשיו כסטודנטים כמעט אך ורק בני-הפרולטריות. ברירה קסדנית זו לפי היסוד המעמדי קיימת בכל בתי-הספר, והיא מגעת ל"טוהר" מכסימלי בבתי-הספר הגבוהים. ב"שטח" זה של הבניה הסובייטית משתמשים הקומוניסטים בצורה אכזרית במוסר, שעוד התנ"ך אסר אותו: הם פוקדים עוון אבות על בנים עד דור עשירי. הנוער, שהוא אשם רק במה שלפנים, לפני המהפכה, בשעה שהמסחר והאומנויות לא נחשבו למקצוע אסור, סחרו אבותיהם ועבדו כ"פרטים" – נמצא מחוץ לתחומה של ההשכלה הגבוהה, ולעתים קרובות אפילו של הבינונית. ושוב היהודים ביחוד, מחמת הרכבם הסוציאלי והכלכלי המיוחד קודם המהפכה, נעשים קרבן על מזבחה של מדיניות מעמדית אכזרית זו. ה"טיהור" המפורסם של בתי-הספר הגבוהים, שנעשה לפני שנים אחדות בקנה-מידה ענקי, והוא תוהר, בצורה פחות אכזרית, בכל שנה ושנה, לא היה אלא הריגת-ילדים ממש, שבה, כפי שנתברר, סבל ביחוד הנוער היהודי. בדרך-כלל, הרי שלטון-המועצות מזכיר בכל מקרה ומקרה לילדיה של ה"בורגנות" לשעבר את "מקומם" ב-סוציאליסמוס כתור בני-חורגים, שהם נסבלים לפעמים, אבל הם נרדפים על-פי רוב, ושוב מרגישים היהודים את עצמם כעם נרדף, אם לא לפי הגורם הדתי-הגזעי, הרי לפי הגורם הסוציאלי-הכלכלי.

על הרדיפות על התרבות העברית הלאומית אין מן הצורך להאריך: הן ידועות לכל. הן ידועות ביותר לציוניים. אם המשטר האבטוקראטי היה מתנפל על הציונות לסירוגים, מכיון שרדף את הסתדרותה בתור "חברה" אסורה על-פי החוק, הרי שלטון המועצות מכריו עליה מראש כעל ילידת-התופת של ה"קונטרא-ריבולוציה" ורדף את הציוניים ביחד עם כל ה"בוגדים הסוציאליים". אם המשטר האבטוקראטי היה לפעמים – ושוב אך לסירוגים, מתוך קפיצות והתקפות-העויות של הריאקציה – עורך פתאום פושים ב"חדרים" היהודיים, הרי הבולשביסמוס רואה גם בהם "קונטרא-ריבולוציה" ואוסר אותם לנצח. אם בימי הצאריסמוס רשאים היו עתונים, בתחומה של חירות-העתונות הכללית-היחסית, לצאת בעברית, הרי בימי-הבולשביסמוס, שהנהיג מונופולין על העתונות והכריז מלחמה מיוחדת על הלשון העברית, נעלמה העתונות העברית לגמרה. מופיעים עתונים באידיש, אבל אלה הם עלוני-תעמולה ממשלתיים, קומוניסטיים, שאין ביניהן ובין העתונות התקופית אלא הדמיון במראה החיצוני בלבד. מה שנוגע לחזית של ה"כפירה", הרי בניגוד להדבות של האנטישמיים, היא מתנפלת על היהודים באותו כח עצמו, שהיא מתנפלת על שאר האזרחים שברוסיה הסובייטית. כבתי-היראה האורתודוכסיים

והקתוליים, כך אף בתי-הכנסת היתודיים נהפכים למועדונים של ה-קומסומול* (הנוער הקומוניסטי) ולמחסני-תבואה. כהנוצרים או המושלמים, כך אף היהודים יכולים להתפלל רק כשתם מתאספים בחשאי בבתים פרטיים, וביקור גלוי באותם בתי-הכנסיות המועטים, שעדיין לא סגרו אותם, מאיים על הפקיד היהודי והפועל היהודי באותן התוצאות החמורות עצמן. שמאיים הביקור בכנסיה על הפקידים והפועלים מבין הנוצרים. כאן, אם רוצים, יכולה היהדות לשאוב לה תנחומים אפלטוניים משיווי-הזכויות, אבל על חירות-המצפון אין מה לדבר, והוא קפות לאין ערוך יותר מכפי שהיה בימי-הצאריסמוס.

— אבל ברוסיה הסובייטית אין אנטישמיות, אין פוגרומים יהודיים...

זוהי אחת מן הנקודות האפלות ביותר בבעיה היהודית-הסובייטית. העתונות, שהיא כולה רשמית, אינה נותנת אפשרות לעקוב אחר גילוייה של האנטישמיות בפועל, ועוד פחות מזה — בהלך-הרוחות. אבל לפי הידיעות הזעומות, שמסתננות ועוברות, יש לציין, שהאנטישמיות ברוסיה הסובייטית לא מתה, ואפשר אפילו שהתבצרה בכל הנוגע להופעות חבויות ומסותרות. אמנם, לפעמים, לעתים רחוקות מאד, ובעיקר — לשם מטרת תעמולתיות-קומוניסטיות, מודיעים על התעללויות בפועלים יהודיים מצד-חבריהם, על-פי רוב מצד קומוניסטים. הדברים מגיעים גם לידי התפרצויות, ואם לא בצורה המונית, הרי בצורה אכזרית למדי. כלום נלחם השלטון בהתפרצויות אלו כהלכה? — גם על שאלה זו קשה להשיב. מבחינת-המדיניות של הסובייטים, הרי האנטישמיות הממשלתית היא מחוסרת-קרקע, אבל מבחינה נפשית הרי אף באי-הכח העליונים של השלטון ושל המפלגה אינם חפשים ממנה. בשיחות פרטיות, "נפשיות", לגמרון, מלגלים הקומוניסטים רמי-המעלה על ה"יהודונים" באותה הציניות, שעשו זאת קודם-לכן השרים של הצאר. ואם במקום איבה גלויה ליהודי, בתור בא-כחה של אומה אחרת, מדברים הקומוניסטים-הנוצרים ברשעות על היהודים, ש-גחגלה בהם משום-מה כשרון מיוחד להיות מנהלי מסחר-החוץ או ש-תופסים משום-מה את מיטב-המקומות במסחר ובמשק הסובייטי, — ושיחות כאלו נשמעות לא-מעט, — הרי אין המהות משתנית מחמת השינוי בתפאורה האנטישמית. לומר, שהמשטר הסובייטי שם קץ לאנטישמיות או אפילו שהוא עורך עליה מלחמה שיטתית — תהא, לדעתי, קלות-דעת.

רשימותי החטופות אינן נותנות לי יסוד לעשות "סיכומים". הייתי מסכם רשימות אלו בשתי מסקנות. ראשית, את השאלה: מה ניתן שלטון-המועצות ליהודים? — יותר נכון היה, לדעתי, להעמיד בצורה "הפוכה": מה לקח שלטון-המועצות מן היהודים? הממשלה הדימוקראטית של פברואר (ממשלת-קֶרְנֶסְקִי) השוותה את היהודים בזכויותיהם אל שאר אזרחיה של רוסיה. שלטון-המועצות

השאיף שווי-זכויות זה על-גבי הכתב, אבל השמיד ממנה כמעט את כל התוכן. שהרי היהודים נרדפים ברוסיה הסובייטית באופן מיוחד מחמת מצבם הסוציאלי-הכלכלי. זהו — ההפסד הבלתי-אמצעי, שנגרם ליהודים על-ידי המדיניות הקומוניסטית. ושנית: שיווי זכויותיהם של היהודים במשטר הסובייטי — זהו שוויון בחוסר-הזכויות של כל התושבים בארץ-הסובייטים. וכאן יכול הפתגם העברי העתיק "צרת-רבים חצי-נחמה" לשמש רק בקושי תנחומים בשביל היהדות הרוסית-הסובייטית, שהיא מקופחת-חיים גם ביחד עם שאר העמים וגם באופן נבדל מהם.